E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023 SPECIAL ISSUE

# ISHTIROKCHILIKDA SODIR ETILGAN JINOYATLAR UCHUN JAZO TAYINLASH

**Muxtarov Nodirbek Sherali o‘g‘li**

14-son Jazoni ijro etish koloniyasi

Tezkor-qidiruv bo‘limi tezkor vakili katta leytenant

## Annotatsiya

Jinoyat sodir etishda aybdor deb topilgan shaxslar faqatgina sud hukmi bilan javobgarlikka tortiladi. Shuningdek, ayrim jinoyatlar subyektiv va obyektiv sabablar natijasida oxiriga yetkazilmasdan qolishi mumkin va ayrim jinoyatlar ishtirokchilikda sodir etiladi. Har kim jinoyat sodir etishda o‘z harakatlari uchun javob beradi. Ushbu maqolada tamom bo‘lmagan va ishtirokchilikda sodir etilgan jinoyatlar uchun jazo tayinlashda e’tiborga olinishi lozim bo 'lgan jihatlar, ularning ahamiyati bayon etilgan, shuningdek, xorijiy tajribalar o‘rganilgan holda millliy tizimimizdagi holatlar bilan qiyosiy tahlil etilgan.

## Kalit so‘zlar

Jinoiy jazo, jinoyatga tayyorgarlik ko‘rish, suiqasd, jinoyatda ishtirokchilik, jazo tayinlash.

## Аннотация

Ица, признанные виновными в совершении преступления, привлекаются к ответственности только по приговору суда. Также некоторые преступления могут оставаться незавершенными в силу субъективных и объективных причин, а некоторые преступления совершаются с участием. Каждый несет ответственность за свои действия при совершении преступления. В данной статье описаны аспекты, которые следует учитывать при назначении наказания за преступления, совершенные с участием, их значение, а также проведен сравнительный анализ со случаями нашей национальной системы на основе изучения зарубежного опыта.

## Ключевые слова

Уоловное наказание, приготовление к преступлению, убийство, участие в преступлении, приговор.

## Annotation

Persons found guilty of committing a crime are held accountable only by a court verdict. Also, some crimes may remain uncommitted due to subjective and objective reasons, and some crimes are committed with participation. Everyone is responsible for their actions when committing a crime. This article describes aspects that should be taken into account when assigning punishment for crimes committed with participation, their significance, and also a comparative analysis with cases of our national system based on the study of foreign experience.

## Key words

Criminal punishment, preparation for a crime, murder, participation in a crime, sentence.

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023 SPECIAL ISSUE

Bugungi kunda jinoyat sodir etgan shaxslarga nisbatan adolatli hukm chiqarish, odil sudlovni amalga oshirish davlat siyosatining asosiy bo‘g‘inlaridan biri hisoblanadi. Bu o‘rinda Jinoyat kodeksi (bundan buyon matnda JK deb yuritiladi)ning odillik va insonparvarlik prinsiplari ro‘baro keladi. Chunki jinoyat sodir etgan shaxsga tayinlanadigan jinoiy jazoning miqdori va muddati adolatli va shaxsning ijtimoiy holatlariga mutanosib bo‘lishi lozim.

2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasining 15-maqsadida "davlat organlari va mansabdor shaxslarning faoliyati ustidan samarali sud nazoratini o‘rnatish hamda fuqaro va tadbirkorik subyektlarining odil sudlovga erishish darajasini oshirish" kerakligi keltirib o‘tilgan. Bu esa sudlar faoliyatiga va odil sudlovga qaratilayotgan e'tiborning oshishidan darak beradi. O‘zbekistonda Respublikasida birinchi instansiya sudlarida 2018-yilda 38 183 ta, 2019-yilda 28 846 ta, 2020-yilda 30 282, 2021-yilda esa 47 657 ta jinoyat ishlari ko‘rib chiqilgan. Shunigdek, shaxslarni sud zalidan qamoqqa olish ko‘rsatkichlari 2018-yilda 1990 ta, 2019-yilda 1542 ta, 2020-yilda 1747 ta, 2021-yilda 2707 tani tashkil etgan bo‘lsa, ozod etilgan shaxslar 2018-yilda 3290 ta, 2019-yilda 3080 ta, 2020-yilda 3434 ta, 2021-yilda 5930 tani tashkil qilgan. Sudlar tomonidan oqlangan shaxslar dinamikasi esa 2018-yilda 867 ta, 2019-yilda 859 ta, 2020-yilda 781 ta, 2021-yilda esa 932 tani tashkil qilgan.[2] Ushbu raqamlarga e'tiborimizni qaratadigan bo‘lsak, sudlar tomonidan jnoyat ishlarini ko‘rib chiqish ko‘rsatkichi 2018-yilga nisbatan, 2021-yillarda oshganini, shunigdek, sudlar tomonidan oqlov hukmi chiqarish ko‘rsatkichlari ham nisbatan ko‘payganligini ko‘rishimiz mumkin.

Jazo tayinlash - ijtimoiy munsabatlarni jinoyat-huquqiy tarafdan himoya qilishning asosiy bo‘g‘inlardan biri hisoblanadi. Bunga sabab jazoning o‘zi bu jinoyat-huquqiy himoya qilish mexanizmining asosiy elementi bo‘lib, davlat jazo choralarini tanlash jarayonini qanchalik to‘g‘ri va sermaxsul tashkil etilganligi va qanchalik darajada natija berishini aniqlab beradi. Jinoyatga tayyorgarlik ko‘rish deb, shaxsning qasddan qilinadigan jinoyatni sodir etish yoki yashirish uchun sharoitlar yaratuvchi qilmishi o‘ziga bog‘liq bo‘lmagan holatlarga ko‘ra sodir etilishi boshlangunga qadar to‘xtatilishiga aytiladi (JK 25-moddasi 1-qismi). Jinoyat sodir etishga suiqasd qilish jinoiy faoliyatning ikkinchi bosqichidir. JK 25-moddasi 2-qismiga muvofiq, qasddan sodir etiladigan jinoyat boshlanib, shaxsga bog‘liq bo‘lmagan holatlarga ko‘ra oxiriga yetkazilmagan bo‘lsa, jinoyat sodir etishga suiqasd deb topiladi.

Ishtirokchilik tushunchasi - O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 27-moddasiga ko‘ra ikki yoki undan ortiq shaxsning qasddan jinoyat sodir etishda birgalashib qatnashishi ishtirokchilik deb topiladi. Ishtirokchilikda jinoyat sodir etish jazoni va qilmishni og‘irlashtiruvchi holat bo‘lganligi sababli qilmishni to‘g‘ri kvalifikatsiya qilish hamda adolatli va qonuniy jazo tayinlashda jinoyatda ishtirokchilik tushunchasini va uning belgilarini bilish muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasi JK ning 58-moddasida: Sud tamom bo‘lmagan jinoyat uchun jazo tayinlashda jazo tayinlashning umumiy asoslariga amal qilgan holda jinoyatning og‘ir-yengilligini, jinoiy niyat amalga oshirilishining darajasini va jinoyatni oxiriga yetkaza olmaganlik sabablarini ham hisobga oladi.

Jinoyatga tayyorgarlik ko‘rganlik hamda jinoyat sodir etishga suiqasd qilganlik uchun jazoning muddati yoki miqdori JK Maxsus qismining tegishli moddasida nazarda tutilgan eng ko‘p jazoning to‘rtdan uch qismidan oshmasligi kerakligi keltirib o‘tilgan. Mazkur kodeksda ushbu tartib tatbiq

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023 SPECIAL ISSUE

etilmaydigan holatlar ham keltirib o‘tilgan. Shuningdek, tamom bo‘lmagan jinoyatlar uchun umrbod ozodlikdan mahrum qilish tariqasidagi jazo tayinlanishi mumkin emas. Ishtirokchilikda sodir etilgan jinoyat uchun sud jazo tayinlashda har bitta aybdorning jinoyatda ishtirok etganlik xususiyati va darajasini hisobga oladi. Har qaysi ishtirokchining shaxsiga tegishli bo‘lgan yengillashtiruvchi va og‘irlashtiruvchi holatlar sud tomonidan faqat shu ishtirokchining o‘ziga jazo tayinlashda hisobga olinishi belgilangan. Tamom bo‘lmagan jinoyat sifatida, faqat jinoyatga tayyorgarlik ko‘rish va suiqasd qilish tan olinishi lozim. Jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy ravishda qaytish, tamom bo‘lmagan noqonuniy tajovuz turi sifatida baholanib jinoiy javobgarlikka tortishni istisno qiladi. Shuningdek, jazoning og‘irligi jinoyatning sodir etilishi bosqichlari bilan mutanosib bo‘lishi kerak. Shuning uchun ham jinoyatga tayyorgarlik ko‘rish, jinoyat sodir etishga suiqasd qilish va tugallangan jinoyatlar uchun bir me'yorda jazo tayinlash mumkin bo‘lmaydi. Bunda uning ijtimoiy xavflilik darjasini aniqlash muhim hisoblanadi.

Tamom bo‘lmagan va ishtirokchilida sodir etilgan jinoyatlar uchun jinoiy jazo tayinlash masalalalarini tahlil qilish jarayonida amaldagi O‘zbekiston Respublikasi JK ning 58-moddasiga asosan "Jinoyatga tayyorgarlik ko‘rganlik hamda jinoyat sodir etishga suiqasd qilganlik uchun jazoning muddati yoki miqdori ushbu Kodeks Maxsus qismining tegishli moddasida nazarda tutilgan eng ko‘p jazoning to‘rtdan uch qismidan oshmasligi kerak"ligi belgilangan, ammo Ukraina Jinoyat kodeksiga asosan jinoyatga tayyorgarlik ko‘rish uchun eng ko‘p jazo muddatining yarmidan, suiqasduchu esa uchdan ikki qismidan oshmasligi belgilangan. Jinoyatga suiqasd jinoyat sodir qilishga tayyorgarlik ko‘rishga nisbatan ijtimoiy xavfli hisoblanadi. Shuni inobatga olgan holda quyidagicha o‘zgartirish kiritilishini lozim deb hisoblaymiz:

Birinchidan, JK ning 58-moddasida Jinoyatga tayyorgarlik ko‘rish va jinoyat sodir qilishga suiqasd uchun jazo tayinlashning alohida-alohida tartibini belgilash. (Ukraina davlati tajribasi).

Ikkinchidan, JK ning 30-moddasiga asosan jinoyatda ishtirokchilik turlari hisoblangan Tashkilotchi, dalolatchi va yordamchilar ham JK Maxsus qismida bajaruvchini javobgarlikka tortish belgilangan moddasi bo‘yicha javobgarlikka tortilishi nazarda tutilgan. Ammo jinoyat sodir etilish holatlari bo‘yicha vazifalarning og‘ir yengilligi har xil hisoblanadi. Ishtirokchilik uchun ham jazo tayinlashda ularning darajalariga qarab, har hil tartib belgilanishi va JK ning moddasida qat'iy qilib kiritlishi lozim. Bu kabi o‘zgartirishlar jazo tayinblash uchun, sudlar faoliyatida yengilliklar yaratishi va ko‘p jihatlarning sudyaning ichki ishonchiga havola etilishi holatlariga barham berishi mumkin. Jinoyat sodir etishda aybdor deb topilgan shaxslarga sud tomonidan yetarli va zarur bo‘lgan jazo tayinlanishi lozim, shundagina jazo tayinlashdan ko‘zlangan maqsadga erishiladi.

**Foydalangan adabiyotlar ro‘yxati:**

1. 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan "Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi". pdf

2. https://stat.sud.uz/file/2022/17-01/iinoyat-2021-12oy.pdf

3. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksiga sharx. [Qayta ishlangan va to‘ldirilgan ikkinchi nashr. 2016-yil 1-noyabrgacha bo‘lgan o‘zgartirish va qo‘shimchalar bilan] Umumiy qism / M.Rustamboyev. - Toshkent:"Adolat" 2016.387-bet.

4. Rustambayev M.X. O‘zbekiston Respublikasi jinoyat huquqi kursi. Tom 2. Jazo haqida ta'limot. Darslik. 2-nashr, to‘ldirilgan va qayta ishlangan. - T.: O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Harbiy-texnik instituti, 2018. 132 bet.

5. Ochilov X. Jinoyat huquqi. (Umumiy qism) Darslik. - T.: Adolat nashriyoti, 2020. 114-bet

WORDLY
KNOWLEDGE